

BİZ BÜYÜMEDEN ÖNCE DE KİRLİYDİ DÜNYA...

Yapay zekâ, otonom araçlar, göz tanıma, veri depolama, dijital asistanlar derken biz istesek de istemesek de hızla değişiyor yaşlı dünyamız. Eeee zaten dememiş miydi Heraklitos değişmeyen tek şey değişimdir diye. Elbette bu değişimden eğitim de payını alıyor.

Dr. Sibel ERGÜN ELVERİCİ

Merak etmeyin eğitimde değişim ve dönüşümü anlamak şöyle önemli böyle önemli deyip Osmanlı'ya Tanzimat'a filan götürmeyeceğim sizi. Bu yazıyı okuyabilen hemen herkesin bildiği veya duyduğu birtakım olaylar üzerinden konuşabiliriz, çok da uzağa gitmeye gerek yok eğitimde değişim ve dönüşümü anlamak için.

Eğitimde değişim ve dönüşüm çabaları her dönemde öncelikli bir gündem olmuş, ancak bu çabalar çoğu zaman fırsat eşitliğini sağlama noktasında yeterince etkili olamamıştır. Ne yazık ki, bugün hâlâ eğitimin kitleleşmesi kadar demokratikleşme düzeyi de tartışma konusudur. Eğitim fırsatlarına erişimin sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıklardan ne ölçüde bağımsız olduğu ve bunun sonuçları önemini korumaktadır. Bu durumu görmek için bölgeler, şehirler arası karşılaştırmalara, doğu ve batı illerini kıyaslamaya gerek yoktur. İstanbul örneği

1 Dr. Sibel Ergün Elverici, Yıldız Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü Öğretim Görevlisi.

"Sosyo-kültürel açıdan görece daha gelişmiş olduğu bilinen okullara, çoğu zaman o semtlerde yaşayanların çocuklarından çok, çevre semtlerde oturan ailelerin çocuklarının gittiği bilinmektedir."

bile tek başına yeterlidir. Kendi lise zamanımdan bir örnek verecek olursam artık var olmayan, ancak döneminin en popüler okullarından biri olan Ataköy Lisesi'nin öğrenci profilini Ataköy'de yaşayanların çocuklarından çok, çevre semtlerden gelen ve çocuklarının daha iyi okullarda okuyarak kendileri gibi zorluk çekmemesini isteyen ailelerin çocukları oluşturuyordu. Bugün de üç aşağı beş yukarı aynı tablonun geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Sosyo-kültürel açıdan görece daha gelişmiş olduğu bilinen okullara, çoğu zaman o semtlerde yaşayanların çocuklarından çok, çevre semtlerde oturan ailelerin çocuklarının gittiği bilinmektedir. Üstelik eskiden ancak muhtardan alınan

ıslak imzalı ikametgâh belgesiyle kayıt yaptırılabilirken, bugün adrese dayalı sistem sayesinde hangi ailenin nerede ikamet ettiği sistemde otomatik olarak görülmektedir.

Okulun, bulunduğu toplumun değerlerini yeni nesillere aktararak toplumsal

birlik ve bütünlüğe katkı sağladığı; en azından standart müfredat sayesinde, sosyal sınıf, etnik ya da dini köken fark etmeksizin tüm öğrencilere ortak bir kültürel miras sunduğu düşüncesi bugün sorgulanmaktadır. Büyük kentlerde bazı okullar daha ayrıcalıklı kesimlere hitap ederken, bazıları ekonomik olarak daha dezavantajlı grupların yoğunlaştığı yerler haline gelmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere eskiden doğu ve batı şeklinde görülen ayırım, yapay zekâ çağında olmamıza rağmen aslında uzun süredir var olan ama belki yeterince fark edilmeyen sosyo-kültürel ayrışmanın bir yansımasıdır ve büyük şehirlerde de bu durum sürmektedir. Bir yandan giderek aynılan bir yandan ise giderek kutuplaşan bir dünyada, çelişkiler daha belirgin hale gelmiştir denilebilir. Eskiden alım gücü yüksek olanların belirli marka kot pantolon veya ayakkabı giymesiyle, bunu karşılayamayanlar arasındaki fark bugün de aynı şekilde, hatta belki daha belirgin bir şekilde devam etmektedir. Böylelikle aynı ortamı paylaşan toplumun farklı kesimlerinden gelen ailelerin çocuklarının kültürel etkileşimde bulunma olanakları giderek daralmakta, yalnızca fiziksel olarak değil genel iletişim

olarak da sınırlandırılmaktadır. Bu yoğunlaşma, bazı grupların eğitimde fazla ya da az temsil edilmesi ya da belirli eğitim ve etkileşim imkânlarından mahrum kalması anlamına gelebilir. Belki de bu durumdan en fazla etkilenen kesim özel gereksinimli çocuklar ve elbette onların aileleridir ama bu başlı başına ayrı bir yazının konusu olabilir.

Tüm bu değişimler, eğitim sisteminin yalnızca biçimsel yönlerinin değil, aynı zamanda okulun toplumsal konumunun ve işlevlerinin de yeniden tartışılmasına yol açmaktadır. İşte tam da bu noktada, eğitim kurumlarının farklılaşması, bu okulların bulundukları çevreyle ilişkileri ve okulda verilen bilgilerin ne kadar geçerli olduğu gibi konular gündeme gelmektedir. Aslında, öğrencilerin okullara ve sınıflara nasıl yönlendirildiği, okul ve ailenin izlediği yollarla bu türden farklılıkların nasıl şekillendiği üzerinde durulmaktadır. Toplumun değişik kesimlerinin belirli okullarda toplanması ve bu okullardaki eğitim kalitesindeki farklılıklar önemli bir sorundur. İlginçtir ki bu durum, geçmişte olduğu gibi bugün de önemli bir sorun olmaya devam etmekte ve görünüşe göre, tüm bu gelişmelere, otonom araçlara, yapay zekâ-

ya ve sayısız yeniliğe rağmen yakın gelecekte de varlığını sürdürecektir. Öyle ya, biz büyümeden önce de kirliydi dünya...

Tüm bu tablo, bizi okulun değişen toplumsal rolünü ve eşitsizliklerle ilişkisini yeniden düşünmeye zorlamaktadır. Günümüzde okul, ister istemez, eşitsizliklerin, ayrımcılıkların ve toplumsal farklılaşmaların şekillendiği, özgün biçimlerde yaşandığı bir ortam olarak da ele alınmaktadır. Öyle olmasa, okullarda bu kadar yoğun akran zorbalığı yaşanır mıydı, bilemiyoruz. Bu bağlamda, okullar toplumsal farklılıkların yansıdığı ve pekiştiği alanlar haline gelmiştir denilebilir. Toplumun belirli kesimleri, etnik köken, sosyal konumları ya da kültürel aidiyetleri nedeniyle eğitim ortamlarında bir arada yoğunlaşmakta bu da farklı gruplar arasındaki temas ve iletişimi sınırlandırmaktadır. Tıpkı geçmişte olduğu gibi böyle bir yoğunlaşma, bazı grupların eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamasına ve eğitimde eşitlik ile eşitsizlik tartışmalarının ön plana çıkmasına neden olmaktadır.

Buna ilaveten, özel okullar ve sınavla

öğrenci alan kurumlar dışındaki okullar — devletin eğitim harcamalarını azaltması ve velilerin bazı okul ihtiyaçlarını karşılamaya başlamasıyla — bulundukları sosyal ve mekânsal çevreden daha fazla etkilenmiş, böylece okullar arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Eğitim kurumlarındaki ayrışma, sadece farklı toplumsal kesimlerin çocuklarının aynı okulda bulunamamasıyla sınırlı kalmayıp, okulların derslik donanımı gibi farklılıklarla da kendini gösterebilmektedir. Kentteki farklı bölgelerdeki devlet okulları, donanım, öğretmen kadrosu, ders dışı etkinlikler ve eğitim ortamındaki etkileşim gibi birçok açıdan birbirinden belirgin şekilde farklılaşmaktadır. Bu durum, eğitime erişim fırsatı olsa bile eğitim hakkına ulaşmada yaşanan bir ayrışmayı göstermektedir. Okullar arasındaki ayrışma, ilerleyen eğitim aşamalarında erişilen eğitim türleri ve iş olanaklarındaki farklılıkların da kaynağı olmaktadır. Bu durum, eğitim sisteminde özellikle okullar arasındaki kalite ve başarı farkları gibi çeşitli sorunları gündeme getirmiştir. Böylece eğitim sisteminde, başta okullar arasındaki belirgin

kalite ve başarı uçurumları olmak üzere çeşitli eğitim sorunları gündeme gelmiştir. Fırsatların eşit olmadığı, teknolojiye iyileştirme çalışmalarının gerekliliği her dönemde gündeme gelmiştir. Yani, geçmişten günümüze bu eşitsizlikleri giderebilmek adına FATİH projesi gibi pek çok adım atılmış ancak yalnızca isimler değişmiş, mekanlar değişmiş, kişiler değişmiş fakat temel sorunlar giderilememiştir. O zaman soru şu olabilir; Eğitim, insanları ailelerinin toplumsal konumuna yerleştiren bir araç mı, yoksa yeteneklerine uygun farklı toplumsal pozisyonlara taşıyarak toplumsal hareketliliği sağlayan bir mekanizma olarak mı çalışmaktadır?

Bu noktada karşımıza İngilizce Catch-22 dediğimiz durum çıkmaktadır. Joseph Heller'in aynı adlı romanından gelen bu kavram, kişinin bir sorunu çözebilmesi için bir koşulu yerine getirmesi gerektiği, ancak o koşulu yerine getirebilmek için önce sorunun çözülmesi gerektiği türünden bir açmazı ifade eder. Eğitimde de fırsat eşitliği sağlanmadan ayrışmayı gidermek mümkün değildir; fakat ayrışmayı gidermeden fırsat eşitliği de yaratılamamaktadır. Nitekim, bu kısır döngü içinde eğitim sistemi yapısal ayrışmaları derinleştirmekte; öğrenciler benzer profillere sahip okullarda toplanmakta ve mezunlar kentin farklı ve birbirinden kopuk iş ve yaşam alanlarına dağılmaktadır. Böylece ayrışan eğitim kurumları, ayrıştırıcı bir rol üstlenmektedir. Üstelik çocukların içinde bulunduğu yaşam koşulları ile okulda gösterdikleri gelişim ve performans arasındaki farklar çoğu zaman birbiriyle doğrudan ilişkilidir. Öğrencilerin içinde bulundukları ekonomik ve toplumsal koşullar, eğitimdeki başarılarını önemli ölçüde etkiler.

"Evet her şey çok hızlı bir şekilde değişiyor, değişecek. Ancak, bugün geldiğimiz noktada değişen bunca şey arasında, evet yapay zekâ çağı, evet otonom araçlar, evet sanal asistanlar ama biz büyümeden önce de kirliydi dünya, yine kirli.. "

Örneğin, evinde kütüphanesi olan çocukların okuma oranları genelde daha yüksektir. Benzer şekilde, okul terk oranları ve akademik başarısızlık da yalnızca bireysel çabaya değil, öğrencilerin kimliğine, ailelerinin ekonomik durumuna ve sosyal çevrelerine bağlıdır. Bu koşullar, özellikle merkezi sınavlar ve okul giderlerinin aileler tarafından karşılanması gibi uygulamalarla birleştiğinde, gelir ve eğitim düzeyi yüksek ailelerin çocuklarına avantaj sağlarken, daha az ayrıcalıklı öğrencilerin dışlanmasına ve eğitimle-

rini sürdürmelerinin zorlaşmasına neden olmaktadır. İşte bu yüzden eğitimde asıl değişim, yalnızca teknolojiyle değil, insana dokunan samimi bir çabayla anlam kazanabilir. Günümüz çağının gerektirdiği özellikler göz önünde bulundurularak düzeltmeye yönelik her bir adım çok değerli ve ideolojiler üstü, siyaset üstü. Evet her şey çok hızlı bir şekilde değişiyor, değişecek. Ancak, bugün geldiğimiz noktada değişen bunca şey arasında, evet yapay zekâ çağı, evet otonom araçlar, evet sanal asistanlar ama

biz büyümeden önce de kirliydi dünya, yine kirli.. Peki bu kirden nasıl kurtulabiliriz? Bu sorunun cevabının çok kapsamlı olduğu ve tek bir cevabının olmadığı aşikâr ancak eğitimde değişim ve dönüşüm kapsamında düşündüğümüzde, tüm bu baş döndürücü hız ve değişimin içinde en azından teknolojiyi bir amaç değil araç olarak görerek eğitimi merkeze almayı deneyebilir ve asıl sorulardan biri olan 'bunu nasıl başaracağımız' üzerine etraflıca düşünebiliriz.